Priča o Dioklecijanu.

Čitajući u pošljednjem broju „Glasnika zem. muzeja“ od god. 1900. onu pripovjetku dra Gjure Šurmina o kralju Salamonu, sjetili smo se i jedne priče o caru Dioklecijanu, koju dosad nijesmo nigdje našli pribilježenu, pa možda ne će biti na odmet, ako to mi učinimo bar radi historičkog lica, koje se u njoj spominje.

Već profesor V. Jagić u „Historiji književnosti hrvatskoga i srpskoga naroda“ spominje neke priče o caru Trajanu i Dioklecijanu, koje je narod baštinio iz grčko-rimskih vremena „ma se i ne znalo, da li su baš književnim putem došle u narod“. Za Dioklecijana veli, da se spominje u narodnim pričama pod imenom cara Dukljana, koji „sjedi negdje u moru kao ukleti duh“. U ovoj našoj priči dolazi taj rimski car pod čistim svojim imenom; samo mu se daje naslov kralja.

Značajno je što smo tu priču čuli u Livnu[1]), dakle u neposrednoj blizini Dioklecijanova grada i njegove slavne palače, pa se čini, da je nije ni trebalo prenositi književnim putem, nego da je ostala u tradiciji od onih starih kršćanskih vremena, kad su mu je valjda kršćani iz osvete izmislili za njegova okrutna proganjanja.

Po svom pak sastavu nalik je na onu Vukovu: „U cara Trojana kozje uši".

Evo da je čujemo:

Bio jedan kralj, a zvao se Dioklecijan, pa imao krmetiju glavu i magarećije uši. Ali to niko nije znao, jer koji bi ga god berber obrijao, odmah se je rastao sa svojom glavom, samo da kom ne bi mogao kazati. Svi su berberi znali šta ih čeka, ali — carska se ne poriče.

Vrijeme po vrijeme dogje red i na mlada berbera, jedinka sinka u sirotne udovice. Bio mlad ko kap, a prikladan: daj da ga se dva oka nagledaju! Imala se mati čime dičiti, a bome ponosio se i on njome ko čestitom majkom. U toj tuzi i u toj muci na sve je mislio, — jer žao majke, žao svijeta i mladosti — pa na jedno smislio. Jedno jutro zamoli majku da mu skuha lijepu pogaču, ali joj ne reče za što, i da je zamijesi taman svojim mlijekom iz prsiju. A majka ko majka, tà šta ne bi učinila svom jedinku sinku, svom najmilijem milju!

Kad mlad berber dogje i obrije kralja, pa prije nego što će sastavit se crnom zemljom, zamoli ga, da tu uzme još makar dva zalogaja majčine pogače, što mu je na put spremila. Kralj mu dopusti, pa kako je pred njim jeo onako lijepu, bijelu pogaču, šmigne se bome i njemu, pa uzme komadić; a pojedavši ga, upita mladog berbera, odakle onlika slast u pogači. „Mati mi je svojim mlijekom zamijesila" odgovori mladić, a kralj se na to od jednom trgne i sav se u licu promijeni, jer mu puče megju očima šta bi. U prvi se mah vrlo naljuti, a onda uzdahne i rekne mladiću: „Ej mladiću, mladiću, kako li me prevari! Ali učinjenoj stvari nema lijeka; mi postadosmo i ostadosmo braća, pa te pogubiti ne ću i ne smijem, ali se i ti dobro čuvaj, da nikom ništa ne kažeš, što si vidio! A kad ti najveća muka dogje, pa ne moreš više trpiti, onda iskopaj jamu, pa njoj kaži, da ti više ta želja dušu ne steže!"

Taj odsele pobratim kraljev trpio je i trpio, a u najvećoj muci ode za grad, iskopa jamu i njoj kaže sve po istini. No iza nekog vremena naraste ondje zovika i čobani počnu od nje piske (sviralice) praviti, al na njihovo čudo dok u njih puhnuše, stanu pisci govoriti:

U našegu kralja
Dioklecijana
Krmetija glava
Magareće uši.

I tako bijaše uvijek i kod svih pisaka, koji su od one zovike načinjeni. Na taj način sazna čitav svijet za tu tajnu, a čuvši to kralj rekne: E prijatelju! Baš se na ovom svijetu ništa sakriti ne može!

Stipo Marković.

---

[1]) Od pok. Ivke Mihaljevića, koja ju je opet čula od Mare P. Sučića. I težaci iz livanjskog kotara znadu je, kao n. pr. Jozo Vlašić i Ivan Salapić.